

Kolozsvárott: 1943 márc. 26 - I. t. román rendze-
nű jogtud. (román jog, magyar magyar
jog, osztrák polgári jog) szig. egyhangú

Karunkon: XIV-7982 - 1946 július 15 - II. tárgyu
román rendzerű jogtud. kieg. (magy. polg. pejog,
bíráskodási jog, keresk. és váltójog) szig. egyhangú

Születés: Nagyvárad 1916 dec. 24

Jó dolgot. Eml.

VII/19 gyűjtés

aradéri írás

1640

1945-46

nr: 11/20

Rekomendáció. Eml.

1946 VII 26

Frank

1618 45 46
Hk: 46 július 18 n.

A Z É R T É K P A P I R O K Á L T A -
L Á B A N É S A Z O K F A J A I .

Doktori értekezés a kereskedelmi jog
tárgyköréből.

Irta : Papp Gábor László joghallgató.

Bizáltságra kiadva:

Dr. Gyekes Zoltán

" Bacsó László
professzor, unokatestvér.

Előadott
a. i. díjban

1946. július 18.

A 2415

Az értékpapírok fogalma és fajtái.

A kereskedelmi életben az értékpapír kialakulása szoros összeköttetésben áll a hitel tökéletesedésével.

A hitelező, hitelnyújtás útján egy követelés birtokába jut, mely már a lejárat előtt értéket képez, mint vagyonának bármelyik más része. Szükség volt egy olyan eszközre, mely által a hitelező ép úgy tudjon rendelkezni követeléseit felett, mint bármely más vagyontárgya felett. A forgalomképességnek érdeke hozta létre az értékpapírt, mely eszköz arra, hogy a követelés felett a hitelező rendelkezhessen. Az értékpapír tehát nem más, gazdasági szempontból, mint valamely követelés értékesítését megkönnyítő instrumentum. /Kuncz./

A hitelező és adós viszonyát a magánjogban a kötelmi jog szabályozza. A kereskedelmi forgalom gyorsasága, valamint a követelés forgalomképességének szempontjából, a kötelmi jog nehézkes, lassu.

A kötelmi jog szerint a követeléssel egyedül a hitelező rendelkezik és csak a kölcsönvevővel szemben. A kölcsönadó követelheti a teljesítést, csak

ő ruházhatja át másra a követelést és az adós csupán az ő kezéhez teljesíthet. Mindezek a szabályok igen megnehezítik a követelés átruházását. Az adós, ha nem akarja magát kétszeri fizetés veszedelmének kitenni, a fizetés előtt tartozik megvizsgálni, valóban jogosított-e az akinek a kezéhez teljesítette a fizetést / materialis legitimatio/; ugyanezt tartozik megvizsgálni az a harmadik személy is aki a követelést a hitelezőtől szerzi meg. Lényegesen befolyásolják az adós és hitelező viszonyát a hitelezővel szemben felhozható személyi kifogások.

Mindezen nehézségeket az értékpapír által hidalják át. Az értékpapír kiszolgáltatásával mentesül az adós a kétszeri fizetéstől ^{vesztékétől} - mivel az a hitelező aki a papírt éppen a kezében tartja. Az értékpapír által a követelés független lesz az adós és hitelező személyes viszonyától.

Az értékpapírok kialakulását a gazdasági élet szükséglete eredményezte, a jog csak az intézmény megszületése után alkotta meg reá vonatkozó szabályait. Utólagosan csupán arra szorított, hogy a magánjog elvei és az értékpapírok szabályai közötti különbséget feltárja.

A magyar Kereskedelmi Törvény, az értékpapír fogalmát nem határozza meg pontosan, nem jelöli meg

pontosan azokat a jogviszonyokat sem, melyek az érték-papirból folynak. Tartalmaz intézkedéseket az érték-papírok egyes osztályaira a 300. és 301. §-okban a bemutatóra szóló és forgatható papírokra vonatkozólag a tulajdonjog és zálogjog tekintetében a jóhiszemű szerzőnek a védelmet akkor is biztosítja, ha a tulajdonátruházás, vagy elzálogosítás nem kereskedő által történt; a 324. § pedig ugyancsak az ily nemű papírokon alapuló tartozások teljesítéséről szól. Meghatározott értékpapirokról a 291. § /a kereskedelmi utalványról/ a 415. § / rakjegyről/ a 434. § /a közraktári jegyről/ stb, részletesen intézkedik a törvény, bár e rendelkezések is hiányosak.

Mivel a Kereskedelmi Törvény az értékpapírok tekintetében elegendő felvilágosítást nem nyújt, a kereskedelmi szokásokat és ezek mellett az általános magánjog szabályait is figyelembe kell vennünk. Sajnos azonban az általános magánjog sem tartalmaz kellő tájékoztatást az értékpapírokra vonatkozóan és így utmutatást az értékpapírok általános irodalmában és elméletében kell keresnünk.

Kétségtelen, hogy az értékpapír - okirat. Míg azonban a közönséges okiratok pusztán bizonyítás céljából állittatnak ki, a tartozás és követelés maga, teljesen független az okirattól - addig az értékpa-

piroknál a követelés és az arról kiállított okirat szorosán összefüggnek. Az okirat magában foglalja a követelést, az okirat nélkül maga a követelés nem létezik, nem érvényesíthető a követelési jog csupán magának az értékpapirnak az alapján. A követelést az értékpapir testesíti meg.

Ezek alapján az értékpapírt a következőképp határozhatjuk meg : Értékpapír minden olyan papír vagy okirat, melyben valamely követelés illetve tartozás, akként van megtestesítve, hogy az elvileg csak a papírban és a papír által létezik. Értékpapír, mivel a benne lévő követelésnél fogva, akár pénzre, akár másnemű szolgáltatásra vonatkozik a követelés, minden esetben bizonyos értéket képvisel.

Nagy Ferenc szerint a követelés csak a papír által érvényesíthető, a papírban van incorporálva. A főszerepet a papír játssza, a követelés ennek csupán járuléka lesz. A követelés jogi sorsa a papírhoz van kötve s a papír sorsában osztozik. A papír értékét a benne rejlő követelés szabja meg, mégis a papír lesz a fődolog, a követelés csupán annak járuléka. Hasonló a helyzet a csekély értékű telken épült bérpalotához, melynél a járulék, az épület értéke, sokszorosan meghaladja a telek, a fődolog értékét.

„a az értékpapír a forgalomban mint áru szerepel, úgy természetesen rá a dologjogi szabályok kel-

hogy érvényesüljenek. Ilymódon az értékpapírnál a dologjogi és kötelmijogi elemek speciális módon egyesülnek s a papir neme dönti el, hogy melyik elem van tulsúlyban. Olyanok, melyeknél a kötelmijogi elemek hangsúlyozottabbak pl. a névreszóló papiroknál, ellen-
tétben a bemutatóra szóló papirokkal melyeknél a dologjogi elemek a kötelmijogi elemeket majdnem ab-
sorbealják.

Találunk olyan dologjogi elemeket, melyek minden értékpapírra vonatkoznak, ilyenek :

1.-A papir tulajdonosa a hitelező. A birtokos, a birlaló vagy jóhiszemű birtokos is lehet hitelező. A magánjogban elég a tulajdonosi minőség igazolására, a birtok igazolása, a követelés igazolására elég a hitelezői minőség olyan igazolása, melyből nem világ-
lik ki egészen biztosan a tulajdoni minőség. A forga-
lom érdekében szükséges, hogy az adós és hitelező kö-
zött a legitimatio megkönnyítkessék. Így elég lesz pl. a bemutatóra szóló papiroknál, a tulajdonosi, illetőleg a hitelezői minőség igazolására, a pusztá birlalás, míg a rekta és forgatható papiroknál a hitelezőnek hatá-
rozottan megjelöltnek kell lenni.

2.-Amint a dolog átruházásánál szükséges a dolog átadása, a követelés átruházása sem történhetik meg a követelés, illetőleg a papir átadása nélkül. Eb-
ből következik, hogy a papir átruházása magával vonja

a követelés átruházását is. Sőt az 1881. LX. t. c. 80. § szerint még a végrehajtási zálogjog megszerzéséhez is szükséges a papir birtokbavétele.

A recta és forgatható papiroknál a tulajdonosi minőség igazolása mellett megköveteltetik a hitelezői minőség határozott megjelölése is. Ez esetben az átruházásnál a papir átruházásán kívül szükséges még egy u. n. átruházási nyilatkozat is, kivéve természetesen a forgatható papirokat, melyek átruházása üres forgatmány mellett is történhetik. Ez esetben a pusztá átadással megtörténik a követelés átruházása.

¹Természetes, hogy ép úgy mint más ingó dolog tulajdona, a követelés is megszerezhető nemcsak származékos, de eredeti módon is.

3.-A papir és a követelés szoros összefüggéséből következik, hogy az adós csak a papir felmutatása és visszaadása mellett kötelezhető a fizetésre, a teljesítésre s így ennek megtörténte előtt nem esik késedelembe, még akkor sem, ha a papirban határozott lejáratú nap van megjelölve. Ebből az elvből indul ki a K. T. 324. §-a is, midőn kimondja, hogy a forgatható és bemutatóra szóló papirok esetén az adós csak a nála és pedig üzlethelyiségében, ilyennek hiányában lakásában történt bemutatás folytán tartozik fizetni. Ez az elv tulajdonképpen vonatkozhatna a recta papirokra is, mert hiszen ezeknél is követelhe-

tő a papir visszaadása.

Az adós a papir visszaadása nélkül fizetni nem tartozik, ezt igazolja a Kereskedelmi Törvény /K.T./ 419. és 444. §-a, midőn kifejti, hogy az adós csak abban az esetben van a szolgáltatásra kötelezve, amennyiben neki a rakjegy, illetőleg közraktári jegy visszaadatik.

4.-Amennyiben a papir elvesz vagy megsérül, ezen körülmény a követelés elvesztését eredményezi. A papirra vonatkozó tulajdoni kereset ilyenkor természetesen a követelés visszaszerzésére is irányul. Kivételesen a követelés érvényesíthető a papir nélkül is, a papir elveszte, vagy megsemmisülése esetében. Ilyenkor helye lehet az értékpapir bírói megsemmisítésének, mely által a követelés a volt tulajdonos személyében továbbra is fenntartatik.

Az értékpapirban foglalt jog keletkezése.

Mint fentebb láttuk, az értékpapirnál a papir lényeges eleme és megtestesítője a követelésnek. A papir és a követelés közötti eme kapcsolat még nem magyarázza meg a követelés, illetőleg az adós részéről való kötelezettség jogi alapját. Keresnünk kell, hogy minő cselekmény létesíti az értékpapir-

nak gazdasági értékét adó kötelezettséget.

Nagy Ferenc szerint három mozzanatot különböztetünk meg és pedig :

a./Az okiratban foglalt kötelezettség alapja lehet az az ok, melynek folytán az értékpapir kiállítottatik, tehát a kötelezettség visszanyulik az okirat kiállítását megelőző jogviszonyokra.

b./Lehet maga a kiállítás ténye, mely alatt értendő az adós részéről a kötelezettségi nyilatkozatának, illetőleg teljesítési ígéretének írásba foglalása.

c./Vehetjük ilyen alapnak a kiállított papirnak az adós kezéből való kimenetelét, vagyis a kiállítást követő cselekményeket.

Az elméletek nagy része e három pont valamelyikét vitatja.

A legrégebbi felfogás^{ok}, különösen az olaszoknál - melyek kizárólag a váltóra vonatkoztak - a kötelezettség alapjául a kiállítást megelőző jogviszonyt tekintik. Szerintük a papir csupán bizonyítási eszköz. A legújabbkori francia elmélet ezt az elvet kiterjeszti a többi értékpapírra is. Eszerint az értékpapir kiállítása nem jelent új kötelezettséget, csupán a régebben már létrejött kötelezettség jelenik meg új alakban.

Ez az elmélet igen egyszerű és sok tekintetben helyes magyarázatot ad, de nem számol az értékpapir átruházhatóságával. Még ha az adós és az első hitelező közötti kötelezettséget az alapügyletből származtatnánk is, mi lesz akkor ha az értékpapir forgatmány útján más kezébe kerül? Ez a harmadik személy esetleg nem is tud arról az alapügyletről, főleg ha ez a papirban magában meg sincs említve. Ez esetben a követelés az alapul fekvő viszonytól teljesen független úgy, hogy arra a követelés érvényesítésénél visszamenni nem kell.

A magyar és német irodalom általában a másik nézetet, t. i. azt, mely szerint az értékpapirban foglalt kötelezettséget, maga a papir kiállítására szüli - fogadta el. Ez összhangban áll az incorporatio elmélettel, mivel eszerint az adós kötelezettségét a papir kiállítása kreálja - k r e a t i o s elméletnek nevezik. Eszerint az obligatio egyedüli alapja az adós írásbeli ígérete arra nézve, hogy fizetni fog, vagyis a papir kiállítására. Németországban főképpen Einert, Kuntze, majd Siegel hirdette ezen elvet, az utóbbi csak azzal a megkülönböztetéssel, hogy a papir megszerzőjénél minden hitelezői akarattól eltekint.

Ez a felfogás nem helyes, mert a követelést hitelezői akarat nélkül gyakorolni nem lehet. Hazai jogunkban ezen elmélet legkiválóbb követői Nagy Ferenc, Kolozsvári Bálint, Szladits Károly, Meszlényi, Plósz, Klupathy. Az ő munkáik nyomán alakult ki és vált népszerűvé a tiszta kreatios elmélet, melynek alapelvei :

Az adós egyoldalú cselekménye, az a pusztán tény, hogy a papírt aláírta, az lesz az az alap, melyből a kötelezettség származik. Az okirat amíg az adósnál van, az abban foglalt jog nem érvényesíthető, kiadás is kell, hogy a követelés hatályba lépjen. Ez azonban nem előidéző ok. Mindaddig míg a papír az adós kezében van, a hitelező és adós az ő személyében egyesül s ha a papír az ő akarata ellenére kerül forgalomba, ugyanúgy tekinthető, mintha akarata ellenére lett volna kötelezve. A forgalomképesség szempontjából szükséges, hogy ilyen esetben a lekötelezési akarat háttérbe szoruljon. A jóhiszemű papírszerzőnek nincs módjában és nem is követelhető tőle, hogy a kibocsátás belső körülményeiről tájékozódjék. Maga az a tény, hogy a papír, illetve az abban foglalt nyilatkozat az adóstól származott, elégséges annak feltévése, hogy azt s az abban kifejezett kötelezettséget

valóban akarta. Ennélfogva nem szükséges, hogy a papírt az adós állítsa ki teljesen, elég ha csak az aláírás származik tőle. Továbbmenve a kötelezettségre irányuló akarat vélelmeztetik még abban az esetben is, ha az aláíráskor a papír üres volt és csak később töltötték ki. Igaz, hogy az ilyen későbbi kitöltés körüli visszaélés harmadik jóhiszemű szerző irányában az aláíró terhére megy. Nem lesz azonban kötelezve az adós, ha nevét hamisították, vagy a tartalmat változtatták meg, vagy ha az aláírásra fizikailag lett kényszerítve.

Amint látjuk a kiállító lekötelezési akarata háttérbe szorul, mégis az ellen, aki erről tudomással bír, vagy közönséges figyelem mellett tudomással birhatott, a kiállító az akarat hiányát érvényesítheti, mert hiszen a papír tulajdonát az ilyen úgy ~~sem érintette~~ meg.

A kreációs elmélet népszerűségét annak köszönheti, hogy igen egyszerű magyarázatot nyújt olyan kérdésekre, melyre a másik két elmélet kielégítő magyarázatot nem tud adni. Így pl. a szerződéses elméletből nem vezethető le, hogy miért felelős az adós akkor is, ha az értékpapír az ő birtokából akarata ellenére kerül ki, vagy hogyan lehetséges az, hogy az értékpapír kötelezettséget

szül abban az esetben is ha kiállítója hamarabb hal meg vagy válik cselekvőképtelenné, mintsem a papírt forgalombahozták - vagy pedig, hogy miért ~~nem~~ lesz a későbbi papírszerző akkor is hitelező ha pl. a papír első megszerzője cselekvőképtelen volt.

Mindezen kérdésekre a kreációs elmélet igen egyszerű és tetszetős feleletet ad. Azért mert a kötelezettség egyedüli alapja az aláíró egyoldalú ígérete arra nézve, hogy fizetni fog. Azzal, hogy ő kiállította, vagy aláírta a papírt, perfect kötelezettséget állapított meg.

Azonban a kreációs elmélet sem mentes teljesen a hibáktól. Leggyöngébb pontja az, hogy ezen elmélet szerint van tartozás h i t e l e z ő n é l k ü l . Mert hiszen, ha a kötelezettséget az adós egyoldalú jogügylete hozza létre, hitelező nincs. A kreációs elmélet hívei ezt azzal próbálják magyarázni, hogy az értékpapír dolog s így értéke lesz s így reá nem kötelmi, hanem dologi-jogi elvek alkalmazandók. Ámde ez a dologjogi jellege az értékpapírnak megszűnik akkor, mihelyt az adós vonakodik teljesíteni. Ebben az esetben már nem lehet dologjogi vonatkozásról beszélni, itt már az obligáció lép előtérbe.

Azonkívül láttuk, hogy az alapügyletből kifoly

lag az adós kifogást emelhet a közvetlen hitelező, annak magánjogi utódja vagy a rosszhiszemű papír-szerző ellen. Itt tehát az első elmélet érvényesülés a kreációs elmélettel ezt magyarázni nem lehet.

Mindemellett a krációs elmélet igen nagy érdeme, hogy összeegyeztetni igyekszik az értékpapir gazdasági célját a jogrend által támasztott követelményekkel és az értékpapir forgalmi érdekének jobban megfelel mint a kissé merev szerződéselmélet.

A szerződéses elmélet szerint az adós kötelezettségének az alapjául az adós és hitelező közötti szerződés tekinthető, melynek külső megjelenési formája a traditio, azaz a papir átadása és átvétele. Ennél az aktusnál azonban az adós és a hitelező szerződéses akaratának kell fennforognia és ezt a harmadik jóhiszemű szerző javára vélelmezni kell! Az a tény, hogy az értékpapir annál van, akit hitelezőnek jelöl meg, a szerződéses akarattal fogantatott átadást és átvételt bizonyítja" /Kuncz.

Különbözik tehát az olasz-francia elmélettől, mert az értékpapirban foglalt kötelezettséget a papir nélkül lehetetlennek tartja, de ellentmond a krációs elmélettel, mert azt amit a kreációs elmélet csak dologjogi elvek alapján tud megmagya-

HARMATHY NYOMDAVÁLLALAT, BUDAPEST

rázni, kötelmijogi szempontból is megoldhatónak tartja. Nagy érdeme, hogy ragaszkodik a történeti és dogmatikai alapokhoz, holott a kreációs elmélet ép ezzel helyezkedik szembe. A szerződéses elméletnek alap gondolata is helyes, hibája csak az, hogy elveinek merev és szigorú végrehajtása nem volna kellő figyelemmel az értékpapir gazdasági céljára s így annak forgalomképességét nagy mértékben akadályozná. A forgalom érdeke ugyanis megkívánja, hogy aki értékpapírt szerez, egyebet mint a kiállító tulajdonságait és a papir tartalmát vizsgálni ne kényszerüljön. Ennek pedig ellentmondása az, ha a megszerzótől az átadás megtörtén^{tén} bizonyítását megkívánják. Már pedig a szerződési elmélet szerint az átadás és átvétel - mint a szerződés külső megnyilvánulása - alapja a kötelezettségnek.

A szerződési elmélet egyik mellékhatása az u. n. kiadási elmélet, mely a kötelezettség keletkezéséhez a papirnak a kiállító által egyoldalúan eszközölt kiadását - emissio - kívánja meg. Lényegében alig tér el a szerződéses elmélettől, mert a gyakorlatban olyan kiadás, mely egyúttal nem szerződéses átadás illetve átvétel, nagyon ritkán fordul elő. Bizonyos tekintetben csatlakozik a kreációs elmülethez is annyiban, hogy az értékpapirnál szintén alkalmazhatatlannak tartja az általános magán-

jog elveit.

Ezeket a különböző elméleteket vizsgálva vég-eredményben arra a megállapodásra juthatunk, hogy egyik elmélet sem nyújt kimerítő és teljes magyarázatot. Mindezeket tehát csak kiegészítőnek fogadhatjuk el, kiválogatva belőlük azt, ami minden körülmények között helytállónak bizonyul. Kimondhatjuk tehát, hogy az értékpapírok szabályozásánál a kötelmi és dologi jog sajátos dualizmusa forog fenn, mert hiszen pl. a K.T. 300. §-a szerint a jóhiszemű papírszerző egy tekintet alá esik a jóhiszemű dolgszerzővel.

Az értékpapírok fajai.

Bár az értékpapírok fajait - mivel a mindennapi élet újabb és újabb formában jeleníti meg ezeket - pontosan nem lehet meghatározni, mégis a főbb szempontokat figyelembevéve a következőkben osztályozhatjuk.

A követelés tárgyát tekintve, vannak pénzpapírok, melyeknél a szolgáltató kötelezettsége bizonyos pénzüsszetre áll, mint pl. a bankjegyek, részvények, váltók, biztosítási kötvények, államadósági papírok, pénzre szóló utalványok, vagy árupapi-

rok, melyek áruk átadására irányulnak, ilyenek : áru-
utalvány, rak- és raktárjegyek, stb.

A pénzre szóló papir lehet kamatozó és nem kamatozó. A kamatozó papiroknál a kamatkövetelést az értékpapirokhoz mellékelt kamatszelvények rögzítik meg, melyek elválaszthatók a papirtól és ezen elválasztás után, mint egészen önálló értékpapírok szerepelnek. A nem kamatozó értékpapírok közé tartozik pl. a váltó, a bankjegy, utalvány stb.

A nem pénzre szóló papírok tárgya lehet valamely dolog, ilyen pl. a talon, melynek alapján új szelvényiv adatik ki, vagy valamely személyes szolgáltatás.

Az árupapírok lehetnek olyanok melyeknél a papir átadása pótolja magának az árunak az átadását, vagy pedig éppen úgy mint a pénzpapíroknál, csak követelési jogot adnak az áru kiszolgáltatására. Az előbbiekhöz tartozik különösen a rakjegy és a közraktári jegy, valamint a hajós elismervény.

Az adós kötelezettség vállalásának módja szempontjából van olyan papir, mely egyenes fizetési ígéretet tartalmaz, ilyen pl. a saját váltó, vannak olyanok, melyek fizetési meghagyást tartalmaznak, mint pl. az idegen váltó, utalvány, csekk.

Feltétlen és egyoldalú az értékpapir a váltó,

viszontszolgáltatástól, vissztehertől van feltételezve, ha az adós, csak a hitelező által történt viszontszolgálat teljesítése esetén tartozik fizetni. Ilyen lehet a kereskedelmi utalványban foglalt meghagyás, mely ilyenkor nem ruházható át hátrattal.

Történhetik a teljesítési ígéret az azt megelőző ügylettől elvontan /abstract/, vagy lehet jogcímes, midőn az adós a papír szövegében hivatkozik a kötelezettség okára, alapjára. Az elvont papírok közé tartozik a váltó, a bankjegy stb. Jogcímesek a biztosítási kötvények, közraktári jegyek, takarékpénztári könyvek stb.

Az adós személye szempontjából megkülönböztethetünk közpapírokat és magánpapírokat. Az előbbiek megint lehetnek a/állampapírok, melyeket az állam ad ki, ilyenek a sorsjegyek, adóssági kötvények, járadéklevelek, b/törvényhatósági és községi papírok. Magánpapíroknál magánegyesületeket, társaságokat, vagy természetes személyeket illet a kötelezettség. Ezek közé tartozik a részvény, magánsorsjegy, elsőbbségi kötvény, váltó, utalvány, kötelezőjegy stb.

Az olyan értékpapír, mely csupán egy, vagy csak néhány példányban lesz kiállítva, pl. a vál-

tó, egyes papír. Melyek egyforma tartalommal sok példányban bocsátattnak ki, tömegpapírok. Ilyenek a részvény, kötvény, bankjegy.

A kereskedelmi jog szempontjából a legfontosabb az értékpapíroknak azon osztályozása, mely a hitelező személyének meghatározása szempontjából, illetve a papír forgalomképességére való tekintettel történik. Azokat a papírokat, melyeket az ingó dolgokhoz hasonlóan, egyszerű átadással lehet átruházni s melyeknél a meghatározottabban domborodnak ki az értékpapírokat jellemző különlegességek, b e m u t a t ó r a szülő papíroknak nevezzük. F o r g a t h a t ó papírok azok, melyek átruházásához nem ^{elég} egyszerű átadás, hanem hátirat, ugynevezett forgatmány szükséges. Végül amelyeknél a hitelező határozottan és olyanképpen van feltüntetve, hogy az adós közvetlen jogviszonyba csak a papíron feltüntetett hitelezővel lép r e k t a /névreszló/ papíroknak nevezzük.

A kiállító szabja meg, hogy milyen legyen az értékpapír. Így a csekk kiállítható bemutatóra, lehet rendeletre és lehet névreszló is. Az értékpapírok közül, jogi szempontból a magánjogi okiratokhoz legközelebb áll az rekta-

papir. Az egyedüli különbség, hogy a papir nélkül a benne foglalt kötelezettség teljesítését követelni nem lehet.

A bemutatóra szóló papirok.

Bemutatóra, vagy előmutatóra szóló papirnak nevezzük az olyan értékpapírt, melynél már a papirra pusztá kézbentartása legitimál. A papirban megjelölt kötelezettségi ígéret nem egy meghatározott személy, hanem bárki irányában történik, aki a papírt birtokában tartja s így az a jóhiszemű harmadik személy aki detentortól szerez tulajdonjogot, esetleg zálogjogot nyer a papírra. Abban az esetben, ha a papirban nincs meghatározott ígéret arra nézve, hogy az adós bárkinek fizet aki bemutatja a papírt, hanem csak a hitelezőnek a neve marad kitöltetlenül, az ilyen papírt blaucópapirnak nevezzük s reá a bemutatóra szóló papirokra vonatkozó szabályok érvényesek mindaddig, míg a hitelező neve kitöltetik. Ezután már rekta vagy forgatható papírrá válik. Van olyan értékpapír is mely vagylagos bemutatói záradékkal van ellátva pl. N. N.-nek vagy

a birtokosnak, ez tehát szintén bemutatóra szóló papirnak tekintendő.

Az értékpapir gazdasági céljának legjobban a bemutatóra szóló papir felel meg s a papirban foglalt jognak olyan forgalomképességet biztosít, mint bármely más ingó dolognak. Azáltal, hogy a hitelezői minőség kizárólag a papir birtoka által igazoltatik, az adós mentesül kötelezettsége alól, ha a papir bemutatójának teljesít. Innen ered azután az a nagy népszerűség, melyben a bemutatóra szóló papirok a forgalomban részesülnek.

A bemutatóra szóló papir a legkülönbé-
lébb lehet. Mindamellettt tárgya legtöbbször követelés. Ez a követelés lehet pénzbeli, ilyenek a bankjegyek, állami kölcsönkötvények, kamat és osztalékszelvények, záloglevelek, elsőbbségi és más kötvények, sorsjegyek stb. Nem pénzbeli bemutatóra szóló papirok az árupapirok, vasutjegyek, bélyeg, színház stb. jegyek.

A K. T. a bemutatóra kiállitható papiroknak egyedül csak a részvényeket és az életbiztosítási kötvényeket említi meg, jóllehet pl az életbiztosítási kötvények nem valóságos bemutatóra szóló papirok. Ezeknél ugyanis az adós a birtokosi minőség igazolását követelni csak

kötelezve nincs, jogositva ellenben igen. Ezek tehát u. n. i g a z o l á s i papirok.

A bemutatóra szóló értékpapir kiállítása általában véve teljesen szabadnak tekinthető, csak bizonyos értékpapirokra tiltja meg a törvény a bemutatóra szóló kiállítást. Így pl. a váltót bemutatóra kiállítani nem lehet.

Bizonyos bemutatóra szóló papirok kibocsátásának a lehetőségét nem mindenkinek enged meg jogunk. Így pl. a bankjegyet nálunk 1943 dec. 31 -ig csak az 1924. V. t. c. -kel felállított Nemzeti Bank adhatott ki /azóta meghosszabbítva/, ugyancsak ez a törvény ugyanigy intézkedik a bemutatóra szóló utalvány, vagy nem kamatozó kötelezvényről, melyek a bankjegyekkel egy tekintet alá esnek. Záloglevelek és kötvények kibocsátása csak bizonyos feltételek és korlátozások mellett lehetséges. Az 1876. XXXVI. t. c. szerint a záloglevelek csak azon kölcsönkövetelések erejéig bocsáthatók ki, melyek jelzálog által teljesen fedeztetnek és 40 frt-nál kisebb összegre ~~xx~~ nem szólnak. A kötvényekre az 1897. XXXIV. t. c. vonatkozik, eszerint csak a kibocsátási alapot képező követelések tőkeösszegének erejéig bocsáthatók ki és 100 koronánál kisebb

összegekről nem szólhatnak. Idevonatkozó intézkedéseket tartalmaz még az 1896.V.t.c., a szólókötvényekre, az 1898.XXIII.t.c., az Országos Központi Hitelszövetkezetekre, az 1911.XV.t.c., a magyar földhitelintézetek országos szövetsége által kibocsátott kötvényekre nézve. Dacára annak, hogy reája az értékpapir több szabálya irányadó, mégsem értékpapir az 1927.35 t.c. 87 és köv. §-aiban szabályozott jelzálogadás levél, mivel a teljességgel szoros összefüggésben áll. Magán-sorsjegy kibocsátásához rendszerint törvényhozási engedély szükséges s az 1889.IX.t.c.korlátokat szab a nyereségekötvényekkel kapcsolatos ígervényjegyekre nézve is.

Jóllehet a bemutatóra szóló papir formája nincs meghatározottan előírva, csak a forgalomképesség szempontjából szükséges az írásbeli alak és annak feltüntetése, hogy a papir bemutatóra szóló. Ha ilyesmi nincs feltüntetve, úgy szükséges, hogy a bemutatóra szóló minőség a papir jellegéből felismerhető legyen.

Amint láttuk a bemutatóra szóló papirnál a dologjogi elvek dominálnak és a kötelmi jogi elemeket a papir átruházásában, elzálogosításában, hasznélvezetében, eladásában és a jogosulatlan

személy kezébe került értékpapir visszakövetelésében szemlélhetjük.

A bemutatóra szóló papir átruházása, mint már föntebb láttuk, minden átruházási nyilatkozat nélkül, egyszerű traditioval történik. Eszerint tehát, aki a papir tulajdonát a dologjogi elvek szerint megszerezte, ipso iure megszerezte a papirban foglalt követelést is. Itt tehát a kötelmi jogi elem teljesen háttérbe szorul. Tudjuk, hogy a bemutatóra szóló papir, éppen úgy, mint bármely ingó dolog elzálogosítható. Nemfizetés esetén azonban a záloghitelező nemcsak arra jogosult, hogy magát a papir eladásával kielégítse, hanem jogában áll a zálogtárgyat képező értékpapirban foglalt követelést is érvényesíteni. Ez esetben tehát a zálogjog nemcsak a papirra, de a papirban foglalt követelésre is kiterjed.

Éppen úgy lehet a bemutatóra szóló papir haszonélvezet, vagy adásvétel tárgya, mint bármely más ingó dolog és a tulajdonos éppugy rei vindicatioval követelheti vissza a papirt a birtokostól, mint bármely dolog esetében. Mindamellet a bemutatóra szóló papirnál a birtokos sokkal nagyobb védelemben részesül, mint a dol-

goknál, mert hiszen a papir birtokosára még akkor is áll a tulajdonosi vélelem, ha a papir a tulajdonos akarata ellenére került ki az ő birtokából és így a jóhiszemű birtokostól még abban az esetben sem követelhető vissza a papir, ha azt a tulajdonos lopás, rablás által vesztette el.

Kétségtelen azért, hogyha igen elmosódottan is de a kötelmi jogi elemek is találhatóak a bemutatóra szóló értékpapírnál. Legjobban látjuk ezt, ha elfogadjuk a szerződési elméletet; ekkor ugyanis a papirosban foglalt jog és kötelezettség eredetét szerződésre vezethetjük vissza, ez pedig már a kötelmi jog világába tartozik.

A forgatható /rendeletreszló/ papir.

Mig a bemutatóra szló papiroknál a papir kézbentartása legitimálja a hitelezőt, addig a rendeleti, vagy forgatható papiroknál ez nem elég, hanem szükséges hogy vagy a papir szövege, vagy a papirra vezetett f o r g a t - m á n y o k láncolata legalább alakilag iga-

zolja a hitelezőt. Mindebből következik tehát, hogy a forgatható papir átruházásához nem elég a pusztá traditio, hanem csak forgatmány-nyal, hátirattal ruházható át. A jogátruházását kifejező ezen írásbeli nyilatkozat megjelöli a jogutódot, kifejezésre juttatja a jogátruházását s mindezeket megerősíti az átruházó aláírásával.

A forgathatósághoz általában szükséges hogy az értékpapir szövegében benne legyen az u. n. rendeleti záradék. /Nagy Sámuel urnak, vagy rendeletére./

Mindamellett vannak olyan értékpapírok melyek átruházásához ilyen rendeleti záradék nem szükséges, hanem akkor is átruházhatók, ha pusztán névre szólanak. Ilyenek a váltó, a névreszóló részvény és a közraktári jegy. Ezeket ipso iure forgatható papíroknak nevezzük.

Rendeleti, vagy forgatható papírok csak azok az értékpapírok lehetnek, melyeket a törvény szerint forgatmányal lehet átruházni. A K. T. és a Váltótörvény és a Csekk-törvény szerint ilyenek :

1.-A kereskedelmi utalványok és kötelező jegyek s ezek is csak abban az esetben,

- ha viszsteher kikötése mellett állittatnak ki;
- 2.-Csekk,ha nem bemutatóra szól;
  - 3.-A tengeri hajós elismervény,ha szintén bemutatóra szól;
  - 4.-A váltó;
  - 5.-A névreszóló részvény;
  - 6.-A közraktárjegy;
  - 7.-Rakjegy;
  - 8.-Biztosítási kötvény;
  - 9.-Hajókölcsonlevél.

Ezeken az értékpapirokon kívül más papirok még abban az esetben sem válhatnak forgatható papirokká,ha kifejezetten rendeleti záradékkal vannak ellátva.Az ilyen okiratot rektapapirként kell kezelni s általa a jogutód nem az okiratszerü jogot,hanem a forgató jogát szerzi meg.Az adós ilyen esetben a jogutódtól materialis legitimitatiót követelhet s a forgató csak mint engedményező szerepel./Kuncz/Látjuk tehát,hogy az e fajta forgatmány csak az engedmény jellegével bir.A forgatmány,mint az átruházásnak specialis módja,tulajdonképpen a váltóval fejlődött ki s a forgatható papirokat jellemző forgatmányt törvényeink a váltóforgatmány mintájára vették s így ott,ahol a K.T.a

forgatmány tekintetében hiányos intézkedéseket tartalmaz a Váltótörvény /V.T./idevonatkozó szakaszai nyerne alkalmazást. A hátirat, vagy forgatmány külső alakját a törvény sem írja elő szabatosan s így minden olyan átruházásra irányuló írásbeli nyilatkozat, melyből más nem tűnik ki, forgatmány jellegével bír. Így aztán forgatmány lesz az u.n. üres hátirat is, melynél a forgató nem jelöli meg azt a személyt, kire az értékpapírt át akarja ruházni, hanem csak saját nevét, vagy cégét vezeti az értékpapír hátlapjára. Ilyen üres hátirat esetében az értékpapír átruházható egyszerű átadással is, úgy mint a bemutatóra szóló papír, de azért ez utóbbival mégsem lehet azonosítani, mert a bemutatóra szóló papírnál a pusztta birtok igazol, ellenben itt szükséges a legitimatiohoz a megelőző hátiratok összefüggő láncolata.

A forgatmány legjellemzőbb hatásait a következőkben foglalhatjuk össze:

A forgatmány által, a forgatmányosra nem az előbbi hitelezőnek a joga, hanem a papíron alapuló jogok mennek át s így nem jogutódja az előtte levő forgatónak, hanem önálló eredeti hitelező. Ezt az eredeti hitelezői minőséget nem

tudjuk másként magyarázni csak ha feltesszük, hogy az adós nemcsak a megnevezett hitelezőnek igéri a fizetést, hanem mindenkinek, aki a tulajdonosi minőséget a forgatmányok láncolata által igazolja.

Mivel így a forgatmányos teljesen eredeti hitelezőként szerepel, nyilvánvaló, hogy ellene csak azokat a korlátozásokat és kifogásokat hozhatja fel az adós, melyek magában a papirban foglaltatnak, vagy pedig közte s a forgatmányos között állanak fenn, de nem érvényesek azok a kifogások, melyek a forgatmányra vonatkoznak.

A hitelező legitimálásához elegendő a forgatmányok összefüggő láncolata. Az adós csak azt tartozik vizsgálni, hogy a forgatmányok láncolata igazolja-e alakilag a hitelezői minőséget, de nem tartozik vizsgálni sem a hátiratok valódiságát, sem a forgatmányos személy azonosságát. Az adós tehát az alakilag igazolt forgatmányosnak nemcsak fizethet, hanem köteles is fizetni. Mindazonáltal, ha tudja, hogy a forgatmányos rosszhiszeműleg, vagy vétkes gondatlanság folytán került a papir birtokába, a fizetést megtagadhatja, bár ebben az esetben is fizethet, mivel a tulajdonos érdekét nem köteles saját személyére megóvni.

A forgatmányok láncolata és a papir birtoka tehát a forgatható papirban foglalt követelés ér-

vényesítésénél szorosan összefügg. Ha ugyanis más a papir birtokosa és más a papiron a forgatmány-nyal igazolt személy, akkor az előbbinek nem fizet az adós addig, míg a papirt be nem mutatja, az utóbbinak pedig még ha bemutatja sem. "Az igazoló hatás a forgatmány essentialéja, mert az átruházás és s kötelező hatás bizonyos esetekben elmaradhat. Ahol nincs igazoló hatás, ott forgatmány sincs. /Kuncz/

Érdekes a K.T. 301 és következő §-ának intézkedése, mely a forgatható papirok elzálogosítására vonatkozik, amennyiben a forgatható papiroknál ez esetben érvényesül legtisztábban a dologjogi elem. Forgatható papir elzálogosítása, ugyanis forgatmány által történik, vagyis a záloghitelező forgatmányos lesz s így a hátirat nem zálogjogot, hanem a papir tulajdonát és az abban foglalt összes követelést ruházza át a záloghitelezőre.

Rekta- vagy névreszló papirok.

Az értékpapirok gazdasági céljának a legkevésbé felelnek meg a névreszló, azaz rektapapirok. A rektapapirok adósa ugyanis közvetlen jogviszonyba csak a papirban megnevezett hitelezővel lép, csakis e személynek, vagy jogutódjának ígér tel-

jesítést.

Az olyan értékpapir tehát, melyen csak a hitelezőnek neve, vagy cége van feltüntetve, rektapapir. Az u. n. ipso iure forgatható papirok azonban, melyek rendeleti záradék nélkül is forgatmánnyal átruházhatók, csak abban az esetben lehetnek rektapapirok, ha a forgathatóság az értékpapirban "nem rendeletre" vagy "forgatmány nélkül" stb. szavakkal megtiltatik. A többi forgatható papir, ha hiányzik róla a rendeleti záradék, minden esetben rektapapir lesz. Sőt ha az adós, a bemutatóra szóló papirra, olyan záradékot vezet, mely által az értékpapirban tanusított jog feletti rendelkezés csak a névszrint megnevezett birtokost, vagy annak magánjogi ^{jog} utódját illeti, s így a papir forgalmon kívül helyeztetik, ezáltal még a bemutatóra szóló papir is rektapapir lesz. A fentebbi eset a lekötés, s a forgalombahelyezés feloldás utján lehetséges, melynek módja ugyanaz mint a lekötésé.

Mivel a rektapapir adósa csak a papirban megnevezett személynek igéri a teljesítést, ebből folyik, hogy a követelés másra átruházható ugyan, de csak úgy, mint az az eredeti hitelező személyében létrejött. Ennélfogva az adós mindazokat a kifogásokat, melyek a papirban megnevezett hitelező-

vel szemben illetik, az új hitelező ellen is felhozhatja, függetlenül attól, hogy ezek magán a papíron, vagy a hitelező és adós egyébkénti viszonyán alapulnak-e.

A rektapapír tehát éppugy mint más közönséges követelés, engedménnyel ruházható át s értékpapírnak csak annyiban tekinthető, hogy a követelést a papír nélkül érvényesíteni nem lehet s a papírban tanusított jog átruházásához szükséges a papír átruházása is, mert az adós csak a papír felmutatása és kiadása esetében és annak ellenében tartozik teljesíteni. A legitímáció kérdésében eltér a rektapapír az értékpapír másik két nemétől ; mivel az átruházása engedménnyel történik, éppen úgy mint az engedménynél a fizető adós az átruházás valódiságát vizsgálni köteles. Mégis vannak olyan rektapapírok, melyeknél az adós akként kötelezi magát, hogy az okiratban megnevezett személy részére kötelezett szolgáltatást az okirat bemutatójának is teljesíthesse. Ennyiben ezek az u.n. igazolási papírok hasonlítanak a bemutatóra szóló papírokhoz, azonban itt az adós csak jogosított de nem köteles fizetni a bemutatónak. A bemutatótól - amennyiben úgy látja, hogy az nem jogosított - követelheti a materialis legitímatio kimutatását.

Forrásmunkák :

- Magyary Géza : Értékpapírok a ptk.tervezetében.
Bp.1902.
- Bozóky Géza : Magyar kereskedelmi jog II.kötet.
Bp.1929.
- Nagy Ferenc : Magyar Kereskedelmi Jog II.kötet.
Bp.1913.
- Kuncz Ödön : A magyar Kereskedelmi és váltó jog
vázlata.II.kötet.Bp.1929.
- Meszlényi A. : Kereskedelmi és hitel jog.Bp.1914.

1. A szöveg tartalma.

Az alábbiakban a szöveg főbb részeit ismertetem. A szöveg a következő témákra tárgyal: a szöveg szerzője, a szöveg címe, a szöveg tartalma, a szöveg szerkesztése, a szöveg kiadása, a szöveg értékelése.

DEBRECENI EGYETEMI KÖNYVTÁR
1376/193 gyarapodási naplószám